

**INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA “SADOQAT” KONSEPTINING
LINGVOMADANIY TADQIQI**

Hamrayeva Charos Norboyevna

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Xorijiy til nazariyasi va amaliyoti

kafedrası katta o'qituvchisi

***Annotatsiya:** ushbu maqolada “sadoqat” konseptini lingvomadaniy nuqtai nazardan o'rganib, uning ingliz va o'zbek tillaridagi ma'nosi, qo'llanilishi hamda madaniy talqinlarini solishtiradi. Til birliklari, frazeologizmlar va tarixiy kontekstlar tahlili orqali sadoqatning har ikki jamiyatda qanday qabul qilinishi va qadrlanishi yoritiladi. Maqolada madaniy an'analar, tarixiy voqealar va ijtimoiy me'yorlarning sadoqat konseptining til orqali ifodalanishiga ta'siri ko'rib chiqiladi, natijada ingliz va o'zbek xalqining dunyoqarashidagi o'xshashlik va farqlar ochib beriladi.*

***Kalit so'zlar:** sadoqat, lingvomadaniy konsept, ingliz tili, o'zbek tili, madaniy qadriyatlar, konseptual metafora, qiyosiy tahlil.*

**ЛИНГВОКУЛЬТУРНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ КОНЦЕПТА
«ЛОЯЛЬНОСТЬ» В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ И УЗБЕКИСТАНЕ**

Хамраева Чарос Норбоевна

Шахрисабзский государственный педагогический институт

Теория и практика иностранных языков

старший преподаватель кафедры

***Аннотация:** в данной статье рассматривается понятие «лояльность» с лингвокультурной точки зрения, сравниваются его значение, использование и культурные интерпретации в английском и узбекском языках. Анализ языковых единиц, фразеологизмов и исторических контекстов проливает свет на то, как лояльность воспринимается и ценится в обоих*

обществах. В статье рассматривается влияние культурных традиций, исторических событий и социальных норм на языковое выражение концепта лояльности, выявляются сходства и различия в мировоззрениях англичан и узбеков.

Ключевые слова: лояльность, лингвокультурный концепт, английский язык, узбекский язык, культурные ценности, концептуальная метафора, сравнительный анализ.

LINGUISTICAL STUDY OF THE CONCEPT OF “LOYALTY” IN ENGLISH AND UZBEKISTAN

Khamrayeva Charos Norboyevna

Senior Lecturer, Department of Theory and Practice of Foreign Languages, Shahrissabz State Pedagogical Institute

Abstract: *this article studies the concept of “loyalty” from a linguocultural perspective and compares its meaning, usage, and cultural interpretations in English and Uzbek. Through the analysis of linguistic units, phraseologisms, and historical contexts, it sheds light on how loyalty is perceived and valued in both societies. The article examines the influence of cultural traditions, historical events, and social norms on the linguistic expression of the concept of loyalty, revealing similarities and differences in the worldviews of the English and Uzbek people.*

Keywords: *loyalty, linguistic and cultural concept, English language, Uzbek language, cultural values, conceptual metaphor, comparative analysis.*

Sadoqat odatda fazilat sifatida talqin etiladi, biroq bu tushuncha murakkab ma'naviy-axloqiy zaminlarga ega. U insonning ichki qadriyatlari, ijtimoiy roli va ongli tanlovlari orqali shakllanadi. Sadoqat, eng avvalo, shaxsning o'ziga yaqin

bo'lgan ijtimoiy guruhlar, masalan, oila, do'stlar yoki vatan bilan mustahkam, barqaror aloqada bo'lishini anglatadi. Bu barqarorlik esa ko'pincha nafaqat his-tuyg'ularga, balki ratsional asoslangan tanlovlarga ham bog'liq bo'ladi [Xudoyberganov, 2010: 45]. Boshqacha aytganda, sadoqat hissiy holat bo'lishi bilan birga, axloqiy qaror sifatida ham shakllanadi.

Sadoqatning paradigmatic ko'rinishlari yaqin do'stlik, oila munosabatlari, kasb va vatan bilan bog'liq holatlarda kuzatiladi. Jumladan, G'arb va Sharq madaniyatlarida bu tushuncha turlicha talqin qilinadi. O'zbek madaniyatida sadoqat ko'proq kollektiv qadriyatlar, ya'ni oila, el-yurt, ota-ona va vatan bilan bog'liq bo'lsa, ingliz tilida so'zlashuvchi madaniyatlarda bu tushuncha shaxsiy tanlov va individual axloqiy tamoyillarga asoslanadi [Solijonov, 2015: 89]. Bu farq madaniy kontekstda axloqiy mezonlarning shakllanishida individualizm va kollektivizmning o'рни bilan bog'liqdir.

Masalan, ingliz tilidagi "loyalty" so'zi ko'proq shaxsning biror g'oya, shaxs yoki institutga nisbatan sodiqligini bildiradi. "Allegiance" esa siyosiy va ijtimoiy kontekstda davlat yoki hukumatga bo'lgan sadoqatni bildiradi. O'zbek tilida esa "sadoqat", "vafodorlik", "fidoyilik", "sodiqlik" kabi sinonimlar mavjud bo'lib, ular ko'pincha emotsional va axloqiy munosabatlarni anglatadi [Karimov, 2009: 72]. Shuningdek, tilshunoslikda sadoqat atamasi semantik jihatdan turli konnotatsiyalar bilan boyitilgan bo'lib, u orqali inson o'zini muayyan jamiyat yoki g'oyaga mansub sifatida anglaydi.

Tilshunoslar ta'kidlaganidek, har bir tilda ma'lum tushunchaning leksik va metaforik ifodalanishi uning madaniy qamrovini ochib beradi. Masalan, o'zbek tilidagi "sadoqatli do'st" iborasi sadoqatni insoniy fazilatlar — halollik, ishonch,

do'stlik bilan bog'lasa, ingliz tilida "A loyal friend is worth more than a thousand fake ones" degan maqol orqali sadoqat va xiyonat o'rtasidagi kontrast ifodalanadi. Bu esa sadoqat konseptining lingvokulturologik xususiyatlarini ochishga xizmat qiladi [To'xtayev, 2013: 51]. Ushbu jihatlar sadoqatning nafaqat tilshunoslik, balki psixologiya va madaniyatshunoslik doirasida ham o'rganilishi zarurligini ko'rsatadi.

O'zbek madaniyatida sadoqat ko'pincha ma'naviy burch sifatida qoraladi. Masalan, oila kontekstida sadoqat — bu er-xotin o'rtasidagi ishonch, o'zaro hurmat va mas'uliyatdir. Farzandning ota-onaga sadoqati esa minnatdorlik, g'amxo'rlik va vafodorlik sifatida namoyon bo'ladi. Bunday holatlarga milliy adabiyotda ko'plab misollar keltiriladi. Jumladan, Oybek "Navoiy" romanida Ali Qushchi va Navoiy o'rtasidagi sadoqatga asoslangan do'stlik rishtalari haqida to'xtaladi [Abdullaev, 2011: 103]. Bu kabi obrazlar orqali yozuvchi sadoqatni milliy o'zlik va tarixiy xotira bilan bog'lab tasvirlaydi.

Kasbga sadoqat esa shaxsning o'z ishiga vijdonan yondashishi, vazifasini mas'uliyat bilan bajarishi, manfaatlar to'qnashuviga qaramasdan prinsipial bo'lishi bilan belgilanadi. Bu jihat ingliz tilidagi "professional loyalty" iborasida aniq ifodalanadi. O'zbek adabiyotida esa, masalan, o'qituvchining uzoq yillar davomida sadoqat bilan ishlashi fidoyilik namunasi sifatida ulug'lanadi [Qodirova, 2017: 61]. Kasbiy sadoqat nafaqat ish joyiga, balki jamiyat oldidagi burchga sodiqlik sifatida ham talqin qilinadi.

Vatanga sadoqat ham o'zbek madaniyatida alohida o'rin tutadi. U milliy qadriyatlarga hurmat, tarixiy xotirani asrab-avaylash va milliy birlikka sodiqlik sifatida qoraladi. Bunday tushunchalar ingliz tilida "patriotism" yoki "national

loyalty” shaklida aks etadi. Ammo G‘arbda bu tushunchalar ko‘proq ixtiyoriy asosda, shaxsning erkin tanlovi bilan bog‘liq holda tasvirlanadi [Islomov, 2020: 37]. Demak, vatanga sadoqatni ham universal emas, balki madaniy jihatdan o‘ziga xos fenomen sifatida baholash lozim.

Sadoqat tushunchasi har doim ham mutlaq emas. Ba’zida adolat, haqiqat va insonparvarlik kabi yuksak qadriyatlar sadoqatdan ustun qo‘yilishi mumkin. Masalan, agar sadoqat obyektining xatti-harakatlari axloqiy normalarga zid bo‘lsa, shaxs sadoqatni qayta ko‘rib chiqishi mumkin. Bunday holatlarda sadoqat va axloqiy prinsiplar o‘rtasida murakkab tanlov zarur bo‘ladi [Sattorov, 2014: 118]. Shu bois, sadoqat va vijdon o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik har doim muvozanatda bo‘lishi kerak.

Shu sababli, sadoqatni to‘laqonli anglash uchun uni ijtimoiy, madaniy va axloqiy kontekstlarda ko‘rib chiqish lozim. U statik emas, balki dinamik, murakkab va ko‘p qirrali hodisadir. Sadoqat zamonaviy jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta’minlovchi axloqiy tayanchlardan biri bo‘lib qolmoqda. Bu esa sadoqat tushunchasining lingvomadaniy tahlilini nafaqat tilshunoslik, balki madaniyatshunoslik, psixologiya va axloqshunoslik nuqtayi nazaridan ham o‘rganish zaruratini yuzaga keltiradi.

Sadoqat tushunchasi o‘zida nafaqat axloqiy fazilat, balki chuqur madaniy, psixologik va ijtimoiy qatlamlarni mujassam etadi. U o‘zbek madaniyatida asosan jamoaviy qadriyatlar — oila, el-yurt, ota-ona va vatan bilan bog‘liq bo‘lsa, G‘arb madaniyatida ko‘proq individuallik, shaxsiy tanlov va axloqiy prinsiplar bilan ifodalanadi. Ushbu farqlar sadoqat konseptining lingvomadaniy tabiatini chuqur tahlil qilish zaruratini yuzaga keltiradi. Sadoqat har doim bir tomonlama yoki

mutlaq emas, balki shartli va kontekstga bog'liq bo'lgan murakkab hodisadir. Shaxsning sadoqati doimiy qayta baholanishi mumkin bo'lib, u axloqiy tanlovlar, ijtimoiy mas'uliyat va shaxsiy qadriyatlar bilan bevosita bog'liq. Shu bois, sadoqatni faqat bir yoqlama tushunchada emas, balki ko'p qirrali, zamon va makonga bog'liq dinamik fenomen sifatida o'rganish muhimdir. Bu esa uni tahlil qilishda tilshunoslik bilan birga, madaniyatshunoslik, psixologiya va axloqshunoslik kabi fanlararo yondashuvni talab etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Bobojonov Sh. O'zbek tilining lingvokulturologik asoslari. Toshkent: Fan nashriyoti, 2016.
2. Jo'raev M. Axloqiy qadriyatlar va milliy ong. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2018.
3. Karimov I. Sotsiologik fikrlar va qadriyatlar tizimi. Toshkent: Iqtisodiyot, 2015.
4. Madrahimov A. O'zbek madaniyatida axloqiy qadriyatlar. Samarqand: Zarafshon, 2019.
5. Ne'matov Z. Adabiyot va milliy tafakkur. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 2005.
6. Nosirova Z. Lingvomadaniyatshunoslik asoslari. Toshkent: Fan, 2017.
7. Qodirov I. Milliy o'zlik va vatanparvarlik. Toshkent: Ma'naviyat, 2010.
8. Yo'ldoshev M. Oila sadoqati va ijtimoiy barqarorlik. Buxoro: BuxDU nashriyoti, 2021.



9. Yunusov H. Milliy qadriyatlar va axloqiy tanlovlar. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.